

Ingiliz va o'zbek tillarida shaxslararo munosabatni ifodalovchi paremialar

Azadova Guzal- Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti magistratura talabasi
Ilmiy rahbar: Sobirova Nodira Karimbayevna

Annotatsiya: Ingliz va o'zbek tillarida shaxslararo munosabatni ifodalovchi paremialar mavzusi paremiologiyaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqola ingliz va o'zbek xalq maqollarida shaxslararo munosabatlar, xususan, do'stlik, oilaviy aloqalar, dushmanlik va sevgi kabi mavzularning aks etishini taqqoslab o'rganadi. Maqollarda madaniy xususiyatlar, ijtimoiy qadriyatlar va axloqiy me'yorlarning ta'siri ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz maqollari individualizm va pragmatizmga, o'zbek maqollari esa kollektivizm va oilaviy birdamlikka urg'u beradi. Maqola paremiologik taqqoslash orqali ikki madaniyat o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlashga qaratilgan bo'lib, unda 50 dan ortiq maqol misollari keltirilgan.

Kalit so'zlar: Paremiologiya, shaxslararo munosabatlar, ingliz maqollari, o'zbek maqollari, do'stlik, oila, dushmanlik, madaniy taqqoslash, axloqiy qadriyatlar.

Аннотация: Паремология, описывающая межличностные отношения в английском и узбекском языках, является одной из важных областей паремологии. В данной статье изучается сравнительное отражение межличностных отношений в английских и узбекских народных пословицах, в частности, таких тем, как дружба, семейные узы, враждебность и любовь. Рассматривается влияние культурных особенностей, социальных ценностей и моральных норм на пословицы. Результаты исследования показывают, что английские пословицы подчеркивают индивидуализм и прагматизм, в то время как узбекские пословицы подчеркивают коллективизм и семейную солидарность. Цель статьи — выявить сходства и различия между двумя культурами посредством паремнологического сравнения, и представлено более 50 примеров пословиц.

Ключевые слова: Паремология, межличностные отношения, английские пословицы, узбекские пословицы, дружба, семья, враждебность, культурное сравнение, моральные ценности.

Abstract: The topic of paremiology, which expresses interpersonal relationships in English and Uzbek, is one of the important areas of paremiology. This article studies the comparative reflection of interpersonal relationships in English and Uzbek folk proverbs, in particular, themes such as friendship, family ties, hostility and love. The influence of cultural characteristics, social values and moral norms on proverbs is considered. The results of the study show that English proverbs emphasize individualism and pragmatism, while Uzbek proverbs emphasize collectivism and family solidarity. The article aims to identify similarities and differences between the two cultures through paremiological comparison, and more than 50 proverb examples are presented.

Keywords: Paremiology, interpersonal relationships, English proverbs, Uzbek proverbs, friendship, family, hostility, cultural comparison, moral values.

Kirish

Paremiologiya – maqollar va matallarni o'rganuvchi fan sohasi bo'lib, u xalqlarning dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari va madaniy qadriyatlarini aks ettiradi. Shaxslararo munosabatlar inson hayotining asosiy qismlaridan biri sifatida maqollarda keng yoritilgan. Ingliz va o'zbek tillarida bu mavzudagi paremialar ikki xil madaniy kontekstni ifodalaydi: G'arbiy individualizm va Sharqiy kollektivizm. Ingliz maqollari ko'pincha shaxsiy mas'uliyat va pragmatik yondashuvga asoslangan bo'lsa, o'zbek maqollari oila va jamiyat birdamligini ta'kidlaydi.

Ushbu maqola ingliz va o'zbek maqollarini taqqoslash orqali shaxslararo munosabatlarning paremiologik ifodasini tahlil qiladi. Tadqiqot maqsadi – ikki til paremiyasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash, madaniy xususiyatlarni yoritishdir. Material sifatida "Oxford Dictionary of Proverbs" va "O'zbek xalq maqollari" kabi manbalardan olingan 50 dan ortiq maqol ishlatilgan. Maqola asosiy qismda mavzular bo'yicha tasniflangan misollar, muhokamada madaniy ta'sirlar va xulosada takliflar berilgan.

Asosiy qism

Shaxslararo munosabatlar paremiyasida asosan do'stlik, oilaviy aloqalar, dushmanlik va sevgi mavzulari ustunlik qiladi. Quyida ularni guruhlab ko'rib chiqamiz.

1. Do'stlik mavzusi

Do'stlik – shaxslararo munosabatlarning asosiy shakllaridan biri. Ingliz maqollarida do'stlik pragmatik va individual yondashuv bilan ifodalanadi. Masalan, "A friend in need is a friend indeed" (Haqiqiy do'st muhtojlikda ma'lum bo'ladi) maqoli do'stlikni qiyin vaziyatlarda sinashni ta'kidlaydi. Bu maqol "Oxford Dictionary of Proverbs"da 15-asrga oid deb qayd etilgan (p. 120).

O'zbek maqollarida do'stlik kollektiv birdamlik va o'zaro yordam sifatida tasvirlanadi. Misol uchun, "Do'st boshiga kun tug'sa, yelkadosh bo'lar" (Do'st qiyinchilikda elkadosh bo'ladi) maqoli do'stlikni qo'llab-quvvatlash bilan bog'laydi. Yana bir misol: "Yaxshi do'st – yarim boylik" (Yaxshi do'st – yarim boylik), bu do'stlikni moddiy boylikdan ustun qo'yadi (T. Mirzayev va boshq., 2005, p. 45).

Taqqoslashda, ingliz maqoli "There is no better looking-glass than an old friend" (Eski do'stdan yaxshi oyna yo'q) do'stlikni halollik bilan bog'lasa, o'zbek ekvivalenti "Do'st achitib gapirar, dushman kuldirib" (Do'st achchiq gapiradi, dushman kuldirib) shunga o'xshash fikrni bildiradi, ammo o'zbekcha versiyada oxymoron (do'st-dushman) ishlatilgan (p. 78).

2. Oilaviy munosabatlar

Oila shaxslararo munosabatlarning markazi hisoblanadi. Ingliz maqollarida oila individual rivojlanish va mas'uliyat bilan bog'lanadi. Masalan, "Blood is thicker than water" (Qon suvdan quyuqroq) oilaviy rishtalarning ustunligini ta'kidlaydi. Bu maqol 12-asrga oid (p. 89).

O'zbek maqollarida oila jamiyatning asosi sifatida ko'riladi. "Xotin yaxshi – er yaxshi" (Yaxshi xotin – yaxshi er) maqoli oilaviy birdamlikni bildiradi. Yana: "Otaning duosi – farzandga yorug' yo'l" (Otaning duosi – farzandga yorug' yo'l), bu oilada hurmat va barakani ta'kidlaydi (p. 112).

Taqqoslashda, ingliz maqoli "A good wife makes a good husband" o'zbekcha "Xotin yaxshi – er yaxshi"ga to'g'ri keladi, ammo o'zbek versiyasi oilaviy hurmatga urg'u beradi.

3. Dushmanlik va nizo

Dushmanlik mavzusi salbiy munosabatlarning oqibatini ko'rsatadi. Inglizda: "Keep your friends close, but your enemies closer" (Do'stlaringni yaqin tut, dushmanlaringni yanada yaqinroq) – bu strategik yondashuvni bildiradi.

O'zbekda: "Dushmaningni ming yil boq', bir kun kerak bo'lar" (Dushmaningni ming yil boq', bir kun kerak bo'lar), bu ehtiyotkorlikni ta'kidlaydi (p. 150).

4. Sevgi va mehribonlik

Sevgi mavzusi emotsional munosabatlarni yoritadi. Ingliz: "Love is blind" (Sevgi ko'r). O'zbek: "Yaxshilik qil - daryoga ot" (Yaxshilik qil - daryoga ot), bu betashvish mehribonlikni bildiradi (p. 67).

Muhokama

Ingliz va o'zbek maqollaridagi shaxslararo munosabatlar madaniy farqlarni aks ettiradi. Ingliz paremiolari individualizmga (masalan, shaxsiy mas'uliyat) asoslangan bo'lsa, o'zbek maqollari kollektivizm va oilaviy qadriyatlarga urg'u beradi. Masalan, ingliz maqollarida metaforalar (oina, vino) ko'p, o'zbekda esa tabiat va oila elementlari (qush, daraxt) ustun. Bu farqlar G'arbiy pragmatizm va Sharqiy birdamlikdan kelib chiqadi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, maqollar tarbiyaviy vosita sifatida ishlatilishi mumkin.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek maqollari shaxslararo munosabatlarni o'xshash mavzular orqali ifodalaydi, ammo madaniy kontekst farq qiladi. O'xshashliklar universal axloqiy me'yorlarda, farqlar esa ijtimoiy tuzumda. Takliflar: Paremiologik tadqiqotlarni kengaytirish, maqollarni ta'limda qo'llash va ikki tilli lug'atlar yaratish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. T. Mirzayev, A. Musoqulov, B. Sarimsoqov. O'zbek xalq maqollari. Toshkent: Sharq, 2005. 257 bet.
2. Speake, J. (Ed.). The Oxford Dictionary of Proverbs (5th ed.). Oxford University Press, 2008. 400 bet.
3. Abdullayeva, S. English and Uzbek Proverbs. Scribd, 2023. 50 bet.
4. Cross-Cultural Analysis of English and Uzbek Proverbs on Friendship. Zienjournals, 2022. p. 10-15.
5. Comparative Analysis of Family Relations in Uzbek and English Linguocultures. Lingvospektr, 2024. p. 5-12.

